

Svadbeni običaji ludbreškog kraja

SVADBENI OBIČAJI SELA SESVETE, GLOBOČEC I VRBANOVEC

Običaji koji prate čovjeka u svim važnim trenucima života, od poroda do pokopa, obuhvaćeni su u grupi životnih običaja. Oni se mogu podijeliti u tri glavne grupe, a to su porodni, svadbeni i pogrebni. Najbogatiji od njih su nesumnjivo svadbeni običaji pa smo, stoga, njih i izabrali za ovaj prikaz. To je građa svadbenih običaja ludbreškog kraja. Ispitivanja su vršena u selima Sesvete, Globočec i Vrbanovec. Najbogatija, a još i danas živo održavana tradicija, je u Sesvetama, što nam najzornije pokazuje i podatak da je jedan od naših kazivača Ivan Vađunec¹ bio čak 28 puta svatovski kapetan.

Evo nekoliko riječi i o samim Sesvetama.

Selo broji 200 domaćinstava, sa 650 stanovnika. Nekada je imalo 900 stanovnika. U vrijeme dok su egzistirale zadruge, selo se sastojalo od 28 selišta. Svako selište u Sesvetama imalo je 16 jutara. To su bili tzv. **trifrtaljni grunti**, za razliku od cijelih, koji su brojili 24 jutra (Karlovec i Struga). Posljednja, koja se podijelila za nove Jugoslavije, bila je zadruga Turek.

U vrijeme postojanja zadruga, momci su se ženili u dobi od 18 godina, a djevojke od 16 godina (u Globočcu² sa 25 i 18 god.). Mladi bi se obično sretali kod crkve i na prošćenjima. Nisu se ženili po svojoj volji već kako su stari dogovorili, tj. »kak su japa i mama rekli«.

Obično bi se najprije žene raspitivale u kući djevojke, pa se tek onda krenulo u **snoboke**. U **snoboke** je išlo troje ili petoro ljudi, uvijek neparan broj, pošto su išli tražiti para. To su bili obično stric, strina, otac, majka i sam momak. Išli su kolima, ili pješice, a sobom su nosili nešto **stroška** u tor-

bi. To je bila **bidra**-okrugli dizani kolač od oraha, pečen u krušnoj peći, te drveni **baril** ili **palaska** (čutura) s vinom. Među njima bio je jedan obično vještiji govornik (stric ili, rjeđe, ujak), koji je kasnije kapetan u svadbi (u Globočcu je kapetan krsni kum momkov). Pri dolasku **snoboka**, djevojka nije prisutna. Ona dolazi kasnije. Momkov stric obično govori da su došli u tu poštnu kuću, koja ima **pucu** za **zamuž**, a kako oni imaju dečka mogu se lijepo složiti. Tek nakon toga dolazi djevojka.

Mladi daju ruke, a prije toga ne smiju prekoračiti kućni tram, jer prema narodnom vjerovanju ne bi bilo sreće u braku.

Nakon toga počaste se onim što su **snoboki** donijeli, a isto tako i od strane djevojičine kuće iznesu jela i pića na stol. Tu je obično priređeno meso od kokoši i svinjetina. Jedē se **cvrtje** (to su pečena jaja s mesom od **kuka-šunke**). Nakon toga obično dođu **štruklji** od sira ili hajdinske kaše ili, pak, **gibanica** od hajdinskog brašna s repom. Pije se vino (**cepljeno**).

Na **snobokima** se dogovaraju sve pojedivosti o održavanju svadbe, kao i o djevojičinom mirazu, koji se sastoji od zemlje i od opreme (**plahte, ručnici, blazine, vanjkuši**). Na rastanku djevojka nije smjela sprovoditi dečka van. To je vrijedilo sve do svadbe.

Nakon snoboka slijedi **zapis** ili **zapisek** u farnoj crkvi. Mladi idu prvi puta sami u crkvu, a poslije zapisa idu u crkvu roditelji, kako bi se vidjelo da su obje strane sporazumne.

Svadba se održava ujesen i zimi i to započinje negdje početkom studenoga, i traje sve do Adventa, te poslije opet nakon Nove godine, pa do fašnika.

Dani održavanja svadbe bili su uvijek ponedjeljak ili srijeda. **Svati** ili **svatovi** su trajali jedan do dva dana.

Slika sa seoskog vjenčanja između dva svjetska rata (Kata Brcković iz Globočeca)

Večer uoči svadbe, rođaci djevojke nose momku njezin dar. To su **gaće**, **rubaća** i **kinčana jabuka**. U jabuku su utaknuti **novčići** te **piski** od guščjeg pera, na kraju kojih su ružice od tijesta. Ta se jabuka kasnije stavlja na svatovsku zastavu.

Prije toga **spravljanja**, dečko s jednim svojim pajdašem poziva svoje svatove.

Na **spravljanju** je dečkova bliža rodbina, dok su od djevojičine strane prisutni samo nosioci jabuke. Tu je večera. Jele su se juhe i to **mladinska juha** s rezancima i **polevka** (govedska juha s komadićima žemlje), zatim, **mladinsko** (pileće) meso kuhano i pečeno, a od salata **cikla** i **tramon** (hren). Na kraju su bili **štruklji** i drugi **zdigani kolači**. Pilo se vino. Večera je trajala do ponoći.

Slijedeće jutro dečko odlazi s glazbom po zastavnika (**zastavjak** ili, kasnije, u svadbi **gospon cimer**). Na zastavu se stavlja jabuka, zatim jedan ili dva tibetna rupca i trake crvene, bijele i plave boje. Zastavu je radila **počnehalja**. **Počnehalja** je obično mlađoženjina sestra ili nevjesta, a njezin muž je **dever** u svadbi.

Zastavnika dočekuju žene i daju mu topli čaj s vinom da se ugrije. Glavno lice, koje vodi svadbu je **svatovski kapetan**. Naš kazivač Ivan Vađunec bio je 28 puta kapetan. To je obično jedan sposobniji čovjek, jer o njemu u mnogome ovisi sam tok svadbe. Svatski kapetan pripada mladenčevim svatovima.

Kazivač Ivan Vađunec iz Sesveta kraj Ludbrega

Od mladenkine strane je **domaći kapetan**, koji dočekuje svatove u mladenkinoj kući.

Važnu ulogu imaju **krsni** i **firmani kumovi**.

Tu su još **sokačice**-kuharice i **klener**, koji je zadužen za natakanje vina. Svatovi se međusobno tituliraju za vrijeme svadbe s vi i s gospodin, što je i ovdje utjecaj grada.

Skupljenim svatovima obraća se svatski kapetan otprilike ovako: »Draga moja rodbina, evo mi smo se danas ovdje skupili u ime našega domaćina s jedne strane, a s druge strane, u ime našega gospodina mladenca. Skupili smo se da načinimo svadbu, kako je Isus Krist nekad u Kani naredio, i stoga vas pozivam da sjednete za stol«.

Zatim sjedaju ovim redom: zastavnik, kapetan, mladenac, dever, pocnehalja. S druge strane stola, nasuprot mladencu, sjede krsni i firmani kumovi.

Najprije nazdravljaju uz svirku glazbenika. Prije nego počnu s jelom, kapetan govori: »Draga moja rodbina, mi vidimo da je ovdje hrana od Boga dana, i od naše gospe sokačice na stol poslana i mi ćemo se stati i dragom Bogu u ruke dati — glazba zasvira — križaju se i mole — Sveti križ prekriži, Bog blagoslovi ovo pilo i jelo i sako dobro delo.«

Nakon toga se jelo. Jela se kisela juha s mesom (**guleš**), **čurke** bele i crne, te mladinska i svinjska hladetina i, najzad, štruklji. Pilo se vino za koje je posebno bio zadužen kelner. Na stolu su i kolači-bidre-sa cimrom i kinčem. Bidre nose kući kapetan, muzikaši i kumovi, dok zastavnik nosi kući jaku.

Pri jelu se kapetan pogađa s kelnerom koliko će dugo svadbovati, da li godinu ili dvije, tj. dan ili dva. Poslije jela kapetan naređuje **gosponu cimeru** (zastavniku) da otvori ples s **potcnehaljom**.

Tri **kaprali**, koje ujutro bira kapetan, pobiru **štibru** za glazbu. Jedan nosi tanjur za novce, drugi čašu, a treći bocu s vinom, jer svaki tko je dao štibru mora ispiti čašu vina. Nekada se štibra ubirala četiri puta. Prvi puta kod mladenca ujutro, zatim kod mladenke, pa nakon vjenčanja, i poslije pola noći nakon odlaska od mladenke dečkovoj kući. Danas se štibra ubire dva puta (prvu i drugu večer). Nakon toga se kapetan obraća svima i kaže da su se ovdje lijepo pozabavili, ali sada valja završiti posao, tj. da ružicu koju je mladenac odabrao **ftrgne i svome srcu vrgne**.

Kapetan potom zove oca i majku mladenca. Ovaj traži oprostaj od oca i majke, preko kapetana. Govori kako su ga otpremali na svakakve putove ali na ovakav, na kakav ga danas šalju, još ga nikada nisu pa, stoga, želi čista srca napustiti očinski dom. Zatim se obraća majci, koja ga je devet mjeseci pod srcem nosila, i mnogu noć nad njim probdjela, i provela s njim vesele i tužne trenutke, a više puta je bio, možda, i neposlušna pa bi želio prije nego se rastane da mu oprostite, kao što on oprašta njima a svevišnji gospodin Bog svima.

Ispijaju čaše uz: »Bog nas poživi«. Uz to ima obično i suza, jer se mladić oprašta dalje sa strinama, stričevima, ujnama, ujacima i drugom rodbinom. Glazba svira marš, i svi svatovi idu po mladenku na čelu sa zastavnikom, jer svatovi trebaju vodiča da bi pošli po lijepom putu.

Kod mladenkine kuće svatove, na ulazu kraj lese, čeka domaći kapetan s čašom i bocom: Svatovski kapetan ga pozdravlja s: »Faljen Isus i Marija gospon domaći kapetan«, na što ga ovaj pita otkuda su, što bi htjeli i ispod koje su **zastave**, tj. iz koje su fare (Sesvete su, primjerice, imale zastavu Sv. Jurja).

Svatovski kapetan odgovara da su putnici, koji putuju od istoka prema zapadu, a na tom putu ih je dovela jedna zvijezda do njihove kuće. Na putu su vidjeli mnogo vrtova s cvijećem, a njihovom se gospodinu mladencu svidjela jedna ružica u ovom vrtu koju bi htio otrći i svome srcu vrći, ako mu gospodin **primaš kapetan** dozvoli.

Ovaj mu dozvoljava i kaže neka je potraži, te mu daje ključ (čašu vina). Mladu traže dever i pocnehalja. Nalaze je obično u zadnjoj sobi gdje, ju švelja opravlja. Obučena je u bijelo sa **šlajerom** i **pantlekima** na glavi. Nekada davno imala je samo **pantleke**.

Mladu su morali otkupiti. U Globočcu, primjerice, najprije iznose metlu, pa staru ženu, pa tek onda mladenku. Nakon toga joj mladenac daje ruku, glazba svira marš i idu za stol da nešto založe. Jedu suhu hranu. Ne jedu previše, jer bi to značilo da nisu imali dovoljno kod mladenčeve kuće.

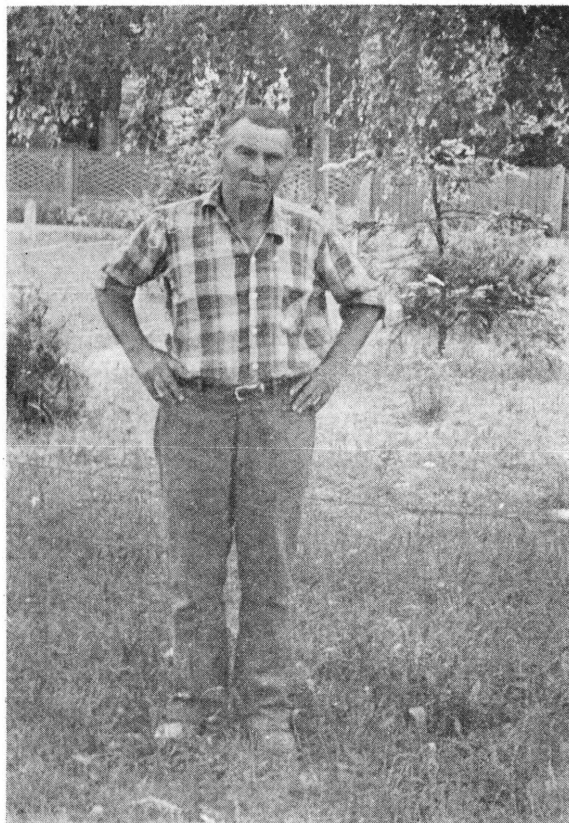
Odlaze na vjenčanje u crkvu. U Sesvetama se voze kolima, jer je crkva četiri kilometra daleko u Đurđu, dok u Globočcu idu pješke.

U prvim kolima ide zastavnik, mladenac i muzika.

Prije vjenčanja, mladenci mijenjaju prstene, uz spričavanje svatskog kapetana.

Na vjenčanje mladenci idu na tašte, jer se ispovijedaju i pričeste. Sam čin vjenčanja je između 11 i 12 sati. U Globočcu je običaj da mlada mora prva nešto reći mladencu poslije vjenčanja, »da bu jača«.

Iz crkve idu na **zamudek** (Sesvete) ili **zaloge** (Globočec), u krčmu ili k rodbini. Tu se poslužuje samo **meso, kruh, zdigani kolači i vino**.

Kazivač Franjo Turek iz Sesveta kraj Ludbrega

Potom idu u kuću mladenke. Tu ih na vratima dočekuje **domaći kapetan**, pita što su im doveli, a svatovski kapetan odgovara da su doveli jedan par zakonskih ljudi, pa traže malo mjesta za svadbu. Domaći kapetan im nudi piće i idu svi unutra.

Tu je večera, koju vodi svatovski kapetan. Ako svadba traje jedan dan, kod njene kuće se zadrže do pola noći, a ako traje dva dana onda ostaju do jutra.

Jedu se **juha od mladine i polevka** (u polevki može biti pečeno tijesto na masti, zvano **gamboločec**). Između juha daje se kuhano meso. Iza druge juhe se ubire štibra za glazbu. Jedu se i štruklji.

Osobitu važnost ima **zelje**. Tri **sokačice** donose poklopljene tanjure. U jednom je zelje, a drugi je obično prazan ili, čak, može biti u njemu vrabac. Pogađaju se s kapetanom, a pri tome zbijaju šale, jer ga jedna od njih lupa kuhačom kada hoće zaviriti u tanjur. Čim se pogode, nose na stol zelje i pečeno meso. Potom kapetan zove **devera** i **pocnehalju** da plešu na zelje od sijanja do gotovog jela. Pri tom dever plaća svaki ples.

Zatim kapetan zove **sokačice** i **kaprale** da pomognu u plesu (ili **klencare** i **klencarice** u Globočcu). Nakon toga plešu i mladenci, a neki od veselijih svatova im svijetle šibicom pod nogama, da vide nije li mlada šepava.

U Globočcu, nakon zelja dolaze **maškare**, koje malo zaplešu i odlaze. Slijedi **dar**. Kapetan donosi na stol bidru s kinčem (ružmarinom), što je znak za darivanje. Mladence najprije daruju krsni i firmani kumovi, pa tek onda ostali. Kumovi daju **peneze**, a kume **rupce prelevance**. Novce skuplja na tanjur kapetan, da bi ih kasnije prebrojio i dao mladencima. Ako tu ostaju do jutra, onda poslije pola noći dolazi na stol paprikaš sa širokim rezancima (Globočec). Međutim, najčešće odlaze prije pola noći u mladoženjin dom, pri čemu se mladenka oprašta od svojeg doma. Znak za odlazak je **pečeni pevec**, kojemu vrat stoji gore da tjera goste, a donesu ga pred kapetana. Taj pijevac namijenjen je **mužikašima** (**mužikaši** su imali gusle i cimbuće, a ako je bila pleh-muzika zvali su se **bandisti**).

Na vratima mladoženjine kuće čeka njegova majka, koja mladenki daje kruh, što znači da neće biti gladna u novom domu, a u Vrbanovcu dobiva i čašu vode koju baca na krov. Nakon toga svi svati ulaze u kuću. Dolazak od mlade u mladenčevu kuću je **prvička**.

Kapetan kaže prisutnima da je doveo zakonski par ljudi, i pita mladenčeve roditelje da li primaju mladenku za snahu, sluškinju ili kćer, na što ovi odgovore da je primaju za kćer.

Mladenka se presvlači, pri čemu joj mladoženja skida vijenac. Pleše se, pri čemu joj opet pale šibice, a ona baca novac, koji obično kupi glazba.

Jede se šunka s jajima, pečeno mladinsko meso, kolači, pije se vino. Slijedi dar kod mladenca, nakon čega se odlazi na spavanje.

Ujutro mlada mete kuću, a glazbenici joj bacaju smeće po kući, tako dugo dok im ne plati.

U Globočcu su prvu nedjelju nakon svadbe **ostanki** kod mladinih. Tu je svečani ručak za uži krug (kapetan, pocnehalja, kumovi i bliža rodbina), a nedjelju iza toga su **ostanki** kod mladoženjine kuće. U Vrbanovcu su ostanki kod mladoženjine kuće prvu večer nakon svadbe, a drugu kod mladenke.

Tri do četiri dana nakon svadbe je **selba**. Tada se vozi mladenkina oprema.

Tako smo došli do kraja s opisom starih svatovskih običaja ludbreškoga kraja, koji se, na žalost, pod pritiskom novoga sve više gube.

Napomene:

¹ Kazivači u Sesvetama bili su: Ivan Vadunec (1912), Franjo Turek (1916) i Ivan Zlatac (1923).

² Kazivači u Globočcu bile su Kata Brcković rođ. Ploh (1920) i Antonija Kivač (1915).

Literatura

Branko Pleše: Svadbeni običaji u Hrvatskom zagorju, Glasnik etnografskog muzeja u Beogradu, 1958.

Tomislav Đurić: Svatovski običaji varaždinskog kraja, Kajkavski kalendar 1971, Čakovec 1971.

Dragutin Feletar: Međimurska svatovska pričavanja, Kajkavski kalendar 1970, Čakovec 1970.